

Yhteisöllisyydestä ammattikorkeakoulussa

Helena Kangastie, TtM, erityisasiantuntija (TKI&O), Lapin ammattikorkeakoulu

Taustaa

Yhteisöllisyydelle ei ole olemassa yhtä ainoaa määritelmää. Siihen liitetään ihmisten välinen vuorovaikutus, yhdessä oleminen ja yhdessä tekeminen. Perinteinen talkotoiminta on hyvä esimerkki yhteisöllisyydestä. Ihmiset yhdessä talkootyössä tekevät pyyteettömästi työtä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Usein yhteisöllisyyteen liitetään ainoastaan myönteisiä näkökulmia, mutta historia on osoittanut sille myös kielteisen merkityksen. Liian voimakas kyseenalaistamaton yhteisöllisyys ja tuhoava tavoite voivat yhdessä jopa hävittää kokonaisia kansakuntia.

Usein yhteisöllisyyden taustalla on ajatus siitä, että se tuottaa jotakin enemmän ja parempaa verrattuna yksilökeskeiseen toimintaan. Tässä artikkelissa käsittelen ja pohdin yhteisöllisyyttä eri näkökulmista ja sen toteutumista ammattikorkeakoulun tehtäväalueilla niin TKI-toiminnassa kuin opetuksessa. Artikkelissani tukeudun Kalliokosken (2020) määrittelyyn yhteisöllisyydestä ja sen toteutumisen reunaehdoista pohtiessani yhteisöllisyyttä Lapin AMKissa. Pohdintojeni taustalla on noin 20 vuoden työkokemus ammattikorkeakoulun tehtävissä.

Yhteisöllisyys käsitteenä

Yhteisöllisyyteen kuuluu olennaisesti yhteisöt, yhteistoiminta ja sosiaalisen vuorovaikutus. Kalliokoski (2020,42) tarkoittaa yhteisöllisyydellä ihmisiä yhteen liittävän vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan edellytyksiä, niiden toteutumista yhteistoiminnassa ja yhteistoiminnassa muodostuvia kokemuksia yhteisyydestä. Hän on jaotellut yhteisöllisyyden suomenkielisessä kirjallisuudessa saamia merkityksiä kuuden eri merkitysjatkomon alle sen mukaan, mikä mielletään yhteisöllisyyden vastakohtaksi tai mihin yhteisöllisyys rinnastetaan. Nämä kuusi

merkitysjatsumoa ovat ideologinen, rakenteellinen, sosiaalipoliittinen, kokemuksellinen, moraalinen ja dynaaminen. (Kalliokoski 2020, 36.)

Taulukko 1. Yhteisöllisyyden kuusi merkitysjatsumoa (mukaellen Kalliokoski 2020)

Merkitysjatsumo	Selitys -yhteisöllisyyden vastakohta ja rinnastus
Ideologinen	Yhteisöllisyys ymmärretään yksilöllisyyden vastakohtaksi. Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys mielletään ideologioiksi, joiden edustajat kamppailevat siitä, kumpi on ontologisesti, poliittisesti tai eettisesti ensisijainen, yhteisö vai yksilö, ja kumman hyvän on syytä ohjata yhteiskunnallisen elämän rakentamista.
Rakenteellinen	Yhteisöllisyys asetetaan yhteiskunnallisuuden kanssa jatsumon eri kohtiin. Yhteiskunnallisuus tarkoittaa tässä puhettavassa julkista sektoria ja yhteisöllisyys kolmatta sektoria ja vapaaehtoista yhteistoimintaa omien ja läheisten elinolojen ja mahdollisuuksien parantamiseksi.
Sosiaalipoliittinen	Yhteisöllisyys näyttäytyy syrjäytyneisyyden, osattomuuden tai yhteiskunnallisen irrallisuuden vastakohtana eli tilana, jossa sosiaalisiin yhteenliittymiin kiinnittäviä siteitä ei ihmisellä juuri ole.
Kokemuksellinen	Yhteisöllisyyden vastakohtana on yksinäisyys, yhteisöllisyys on tässä ennen kaikkea sisältä päin koettua ja tunnettua yhteenkuuluvuutta.
Moraalinen	Yhteisöllisyys saa moraalisesti arvottavan merkityksen ja kun yhteisöllisyyden käsitettä käytetään arvottavasti, sillä tarkoitetaan toisiin ihmisiin suuntautumista tai yhteisökeskeisyyttä.
Dynaaminen	Yhteisöllisyys merkitsee toiminnallista ja vuorovaikutteista monitahoista ilmiötä. Tämän janan toiseen päähän sijoittuu epäyhteisöllisyys yhteisöllisyyden vastakohtaksi.

Taulukossa yksi kuvatut jatsumot valaisevat yhteisöllisyyden käsitteen käyttötapoja ja käsitteen yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tutkimuskäytössä saamia merkityksiä (Kalliokoski 2020, 35-38).

Työelämässä yhteisöllisyyden ajatellaan ja katsotaan tukevan ihmisten kanssakäymistä, toisista välittämistä, terveyttä, hyvinvointia, oppimista ja tuloksellisuutta. Yhteisöllisyyden käsitteen määrittely ei ole kuitenkaan ongelmaton eikä yhteisöllisyyden käsitteelle ole olemassa yhtä oikeaa tulkintaa. (Paasivaara ja Nikkilä 2010.) Organisaatioissa kuten korkeakouluissa yhteisöllisyys arvona on nimetty esimerkiksi strategiassa, mutta sen merkitystä ei ole

määritelty muutoin kuin avaamalla, miten sitä voidaan toteuttaa ja edistää. (Kalliokoski 2020, 1).

Lampisen, Viitasen ja Konun (2013) tekemään työelämän yhteisöllisyyteen liittyvän tiedon kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että yhteisöllisyyden tunteella työyhteisössä on yksilö-, yhteisö- ja organisaatiotasolla positiivisia seurauksia. Työyhteisössä yhteisöllisyyden tunne tukee terveyttä, hyvinvointia, oppimista ja tuloksellisuutta. Yhteisöllisyyden tunne työyhteisössä ja siitä aiheutuvat positiiviset seuraukset eivät synny kuitenkaan itsestään, vaan niiden edellytyksenä on yhteinen ponnistelu. (Lampinen ym. 2013, 84.) Voidaankin sanoa, että yhteisöllisyys edellyttää yhteistoimintaa ja sen mahdollistamista. Lisäksi yhteisöllisyyteen kuuluu kokemus.

Yhteisöllisyys ammattikorkeakoulun tehtävissä

Myös ammattikorkeakoulujen arjessa on viime vuosina nostettu esille yhteisöllisyyttä ja tuotu esille sen vaihtoehtoisuutta yksilökeskeisen näkökulman sijasta. Pedagogiikassa on korostettu yhdessä oppimista ja yhteistoiminnallisuutta ja myös TKI-toiminnassa on sisäankirjoitettuna yhteistoiminta, yhteisöllisyys ja avoin yhteistyö. Ammattikorkeakoululain (3 §) mukaan ammattikorkeakouluyhteisöllä tarkoitetaan yhteisöä, johon kuuluvat ammattikorkeakoulun opettajat, muu henkilöstö ja tutkintoon johtavassa koulutuksessa olevat opiskelijat.

Laajalan (2015) mukaan opetussuunnitelmatyössäkin pitäisi huomioida yhteisöllisyys eri osapuolten näkökulmasta. Opetussuunnitelman tulisi muuntua yhteisölliseksi opetussuunnitelmaksi, jolloin osaamisen tavoitteet koskisivat koko oppimisyhteisöä – opiskelijoita, työntekijöitä ja opettajia. Yhteisöllisyys ja osallisuus toteutuvat vuorovaikutuksessa ja dialogissa. (Laajala 2015.)

Yhteisöllisyyden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen on tärkeää paitsi yksilön, myös opiskelijakunnan, opiskelijajärjestöjen ja koko korkeakoulun sekä opiskelun jälkeisen työelämän näkökulmasta. Hyvinvoiva opiskelija on motivoitunut oppimaan, edistämään tavoitteellisesti opintojaan, valmistuu ajallaan ja siirtyy opinnoista työelämään hyvinvoivana. (Kirveskoski 2020.)

Väänänen ja Peltosen (2020) mukaan osallisuus sekä opetussuunnitelman että TKI-projektien tavoitteisiin ja toteuttamiseen lisäisi yhteisöllistä vastuullisuutta. Osallisuus myös kaventaisi pitkälti erillisinä näyttäytyvien ja toteutuvien ammattikorkeakoulutehtävien välistä kuilua ja

rakentaisi saumatonta integratiivista toimintakulttuuria. Korkeakoulujen sisäisestä siiloutuneesta työn tekemisestä olisi luovuttava ja osallisuutta laajennettava monimuotoisesti opetusta ja TKI-toimintaa integroimalla. Tehtävien integroinnilla on mahdollista edistää yhteisöllisen luovuuden kehittymistä niin korkeakouluyhteisössä kuin ympäröivässä yhteiskunnassa.

Yhteisöllisyyden toteutumisesta Lapin AMKissa

Ammattikorkeakoulunkin yhteisöllisyyden toteutumisen ehtoja voi tarkastella Kalliokosken (2020) kolmen tason jaottelun mukaan eli yhteistoiminnan edellytyksiä mahdollistavalla, toiminnallisella ja kokemuksen tasolla. Taulukossa kaksi on avattu näitä kolmea tasoa sisältöineen.

Taulukko 2. Yhteisöllisyyden toteutumisen kolme tasoa. (mukaellen Kalliokoski 2020)

Yhteistoiminnan edellytyksiä mahdollistava taso eli	Toiminnallisen yhteisöllisyyden reunaehdot	Yhteisöllisyyden kokemus
Ihmisten on mahdollista ryhtyä yhteistoimintaan, on ihmisten ja ulkoisten olosuhteiden täytettävä seuraavat kriteerit	Yhteisöllisyyden muodostumiseksi toiminnassa on seuraavien välttämättömien ehtojen toteuduttava:	Koetun yhteisöllisyyden käsite määrittyy sillä perusteella, kuka on tai ketkä ovat kokijoina, mikä on kokemuksen sisältö ja miten kokemus tulkitaan.
1) On ihmisiä, jotka ovat sosiaalisesti suuntautuneita ja yhteistoimijuuteen kykeneviä. 2) Ulkoiset materiaaliset olosuhteet eivät estä ihmisten yhteyttä toisiin ihmisiin. 3) Sosiaaliset ja kulttuuriset tilannetekijät muodostavat toimintaympäristön, joka ei estä yhteistoiminnan mahdollistumista.	5) Yhteistoimijat tunnistavat vähintään jaetun intressin, jonka he muotoilevat kollektiiviseksi intentioksi. 6) Yhteistoimijat sitoutuvat toiminnan tavoitteeseen ja keinoihin ja tekevät osansa. 7) Yhteistoimijat luottavat siihen, että operationaaliset yhteistoimijat pyrkivät tekemään osansa. Toiminnallista yhteisöllisyyttä voi muodostua sattumanvaraisesti joidenkin ihmisten kesken, mutta siitä ei välttämättä tule jatkuvaa tai se ei luo yhteisöä. Jotta toiminnallisesta yhteisöllisyydestä tulisi hetkellisen lisäksi jatkuvaa, se edellyttää, että: 8) Yhteistoimijat sitoutuvat joko a) toisiin toimijoihin, b) eetokseen tai c) molempiin ja 9) Yhteistoimijoiden välille muodostuu luottamusta yhteen nivoutuvien intressien merkityksessä.	10) Yksilö tai ryhmä kokee yhteistoiminnan tai tapahtuman ja 11) Kokija(t) tulkitsee/(vat) kokemuksensa yhteisöllisyyden kokemukseksi

Yhteistoiminnan mahdollistavia kriteerejä ovat esimerkiksi se, että on ihmisiä, jotka ovat sosiaalisesti suuntautuneita ja yhteistoimijuuteen kykeneviä. *Toiminnallisuuden yhteisöllisyyden* välttämättömiä ehtoja ovat esimerkiksi se, että toimijat tunnustavat toisensa, yhteistoimijoiksi ja yhteistoimijat sitoutuvat toiminnan tavoitteeseen ja keinoihin ja tekevät osansa. Toiminnallista yhteisöllisyyttä voi muodostua sattumanvaraisesti joidenkin ihmisten kesken, mutta siitä ei välttämättä tule jatkuvaa tai se ei luo yhteisöä. Jotta toiminnallisesta yhteisöllisyydestä tulisi hetkellisen lisäksi jatkuvaa, se edellyttää esimerkiksi sitä, että yhteistoimijoiden välille muodostuu luottamusta yhteen nivoutuvien intressien merkityksessä. Kolmantena tasona on *koettu yhteisöllisyys*, ja se kuka on tai ketkä ovat kokijoina, mikä on kokemuksen sisältö ja miten kokemus tulkitaan. Yhteisöllisyyden kokemus tarkoittaa, että esimerkiksi, että yksilö tai ryhmä kokee yhteistoiminnan tai tapahtuman ja kokija tulkitsee kokemuksensa yhteisöllisyyden kokemukseksi. (Kalliokoski 2020, 191-193.)

Lapin AMKin opetus- ja TKI-toiminnassa ja niiden integraatioissa yhteistoiminta mahdollistuu, jos osaamme esittää kysymyksiä automaattisten vastausten antamisen sijasta. Kykenemmekö toimimaan yhdessä, tunnistammeko toinen toisemme yhdessä toimivina ihmisinä? Sitoudummeko yhteisiin tavoitteisiin ja teemmekö oman osamme - ja ehkä vähän enemmänkin? Onko meillä luottamusta toinen toisiimme yhteen kietoutuvissa pyrkimyksissä ja tavoitteissa? Onko meillä kokemus yhteisöllisyydestä yksittäisinä työntekijöinä ja ryhmänä?

Yhteistoimija, joka tunnistaa oman yhteistoimijuutensa ja vaikutuksensa toisiin, voidaan kutsua myös moraaliseksi toimijaksi. Tämän vuoksi on vaalittava ihmisten kykyä tunnistaa yhteiset intressit erottavista tekijöistä huolimatta. Yhteisöllisyyden eetokseen kuuluu kritiikki ja siihen sitoutuminen. Yhteisöllisyyden edistämässä on suojeltava esimerkiksi jäsenten kriittistä arviointikykyä ja kritiikin ottamista vakavasti. Yhteisöllisyyden kehittäminen edellyttää myös jäsenten kannustamista yksilötoimijuuteen ja kriittiseen asennoitumiseen. (Kalliokoski 2020, 197.)

Mikäli Lapin AMKissa halutaan edistää yhteisöllisyyttä avoimesti ja kestävästi, on pyrittävä edistämään ihmisten kykyä tunnistaa yhteistoimintatilanteet ja oma asemansa ja roolinsa yhteistoimijana. Ehkä kaikkein tärkeintä olisi määritellä yhteisöllisyys ja sen merkitys muutoinkin kuin kuvailemalla, miten sitä pyritään edistämään ja toteuttamaan.

Mikäli ammattikorkeakoulussa yhteisöllisyyttä tavoitellaan hyvää ja hyvinvointia edistävänä asiana, niin siihen kuuluu olennaisesti kriittisen yhteistoiminnallisen asenteen omaksuminen.

On sallittava kritiikkiä, suojeltava sen antamisen tapoja ja otettava se vakavasti. Kriittiseen ajatteluun kuuluu, että toinen ihminen ansaitsee ymmärrystä ja kunnioitusta, vaikka hänen näkemykset ja katsomukset poikkeavat omistani.

Lähteet

Ammattikorkeakoululaki.2014/ 932. Viitattu 22.2.2020.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>

Kalliokoski, T. 2020. YHTEISÖLLISYYDEN RAJAT YHTEISTOIMINNAN JA IHMISEN PERUSHYVIEN NÄKÖKULMASTA. Akateeminen väitöskirja. Teologinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. Viitattu 22.12.2020.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/314726/YHTEIS%C3%96L.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kirveskoski, H. 2020. Yhteisöllisyyden merkitys korkeakoulussa. Yhteisöllisemi korkeakoulu. Viitattu 22.12.2020. https://samok.fi/wp-content/uploads/2020/12/samok_fi_web-joka.pdf

Laajala, T. 2015. Diskurssianalyttinen tutkimus ammattikorkeakoulun opetussuunnitelman kehittämisprosessista. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 177. Viitattu 22.2.2020.

https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62138/Laajala_Tiina_ActaE_NRO_177_pdf_A.pdf?sequence=2&isAllowed=y

LAMPINEN, M-S., VIITANEN, E. & KONU, A. 2013. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus yhteisöllisyydestä työelämässä. Katsaus. SOSIAALILÄÄKETIETEELLINEN AIKAKAUSLEHTI 2013: 50 71–86.

Paasivaara, L., Nikkilä, J. 2010. Yhteisöllisyydestä työhyvinvointia. Helsinki: Nord Print Oy.

Väänänen, I., & Peltonen, K. (2020). Siiloista saumattomaan opetuksen ja TKI-toiminnan integrointiin ammattikorkeakouluissa. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 22(2), 52–69. Viitattu 22.12.2020.